

Leonardo Padura

MIES JOKA
RAKASTI KOIRIA

Suomentanut Jyrki Lappi-Seppälä

LIKE

F I
L I

FILI – Kirjallisuuden vientikeskus on tukenut tämän kirjan suomentamista.

Tämän teoksen käännöstyötä ovat tukeneet myös Otavan Kirjasäätiö,
Taiteen edistämiskeskus ja Työväen sivistysrahasto.

Espanjankielinen alkuteos:
El hombre que amaba a los perros

Copyright © Leonardo Padura, 2009
Published by agreement with Tusquets Editores, Barcelona, Spain

Anna Ahmatovan säkeiden suomennos Anneli Heliö

Suomenkielinen laitos
© Like Kustannus / Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

LIKE

Like Kustannus
Helsinki
www.like.fi

ISBN 978-951-1-42789-6

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

Vielä kolmenkymmenen vuoden jälkeenkin – Lucíalle

Silloin vain kuollut hymyili
iloiten rauhastaan.

ANNA AHMATOVA – *Requiem*

Elämä [...] on historiaa suurempi.

GREGORIO MARAÑÓN – *Tiberio: Historia de un resentimiento*

Lontoo, 22.8.1940 (TASS). – Lontoon radiossa luettiin tänään uutinen, jonka mukaan Lev Trotski on menehtynyt eräässä Ciudad de Méxicon sairaalassa kallonmurtumaan, joka syntyi hänen lähipiiriinsä kuuluneen henkilön edellispäivänä suorittamassa hyökkäyksessä.

Leandro Sánchez Salazar: Eikö hän vaikuttanut epäluuloiselta?

Pidätetty: Ei.

L.S.S: Ettekö ollenkaan ajatellut, että kyseessä oli puolustuskyvytön vanhus, ja että menettelitte raukkamaisesti?

P: En ajatellut mitään.

L.S.S: Kun kävelitte paikasta jossa hän ruokki kanejaan, mistä silloin keskustelitte?

P: En muista keskustelimme ollenkaan.

L.S.S: Eikö hän huomannut, kun vedit esiin jäähakun?

P: Ei.

L.S.S: Mitä mies teki, kun olit iskenyt hakun hänen otsaansa?

P: Nousi pystyyn kuin riivattu ja kiljui niin mielipuolisesti, että muistan sen lopun ikääni.

L.S.S: Millä tavalla? Antaa kuulua.

P: A.....a.....a.....aah.....! Hyvin kovaäänisesti.

(Meksikon salaista poliisia maan pääkaupungissa johtava eversti Leandro Sánchez Salazar kuulustelee Lev Trotskin surmaajaksi epäiltyä henkilöä nimeltä Jacques Mornard Vandendresched alias Frank Jacson. Kuulustelu tehtiin perjantain ja lauantain välisenä yönä 23.–24. elokuuta 1940.)

ENSIMMÄINEN OSA

1

Havanna, 2004

– Lepää rauhassa, päätti pastori puheensa.

Jos papin teatraalinen hokema oli ylimalkaan joskus ollut paikallaan niin juuri nyt, kun haudankaivajat laskivat huolettomasti mutta rutiinin tuomalla varmuudella Anan arkkua avoimeen kuoppaan. Tietoisena siitä, että oma elämä voi olla pahin mahdollinen helvetti ja että maan poveen vajotesamme viimein vapaudumme meitä piinanneista peloista ja kärsimyksistä, tunsin jonkinlaista häijyä huojennusta ja mietin, olinko vaimolleni kateellinen hänen lopullisesta siirtymisestään hiljaisuuteen. Se, että ihminen on totisesti ja peruuttamattomasti kuollut, voi vaikuttaa Jumalan siunaukselta, Jumalan, jonka vaikutuspiiriin Ana oli tuskaisan elämänsä viimeisinä vuosina yrittänyt huonolla menestyksellä myös minua houkuttaa.

Kunhan hauturit olivat saaneet päätökseen hikisen urakkansa, siirtäneet kuopan peitoksi kivipaaden ja sijoittaneet ystävien kantamat kukkaseppeleet hautakiveä vasten nojaamaan, käännyin kannoillani ja lähdin pois päin päästäkseni kokemasta olalle taputuksia ja surunvalitteluja, joita ihmiset katsovat asiakseen esittää. Sillä hetkellä ei muilla sanoilla ollut merkitystä kuin papin juuri lausumilla, ja halusin pitää kiinni niiden merkityksestä. Lepo ja rauha. Ne Ana oli viimein saanut, ja ne halusin itsekin palavasti saavuttaa.

Kun nousin Pontiaciin odottamaan Danielia, huomasin pääni olevan niin sekaisin, että ellei ystäväni olisi taluttanut minua hautuumaalta, en olisi enää löytänyt takaisin elämään johtavalle tielle. Auton peltikatolle porottava syyskuinen aurinko teki oloni tukalaksi, mutta minulla ei ollut tarmoa siirtyä muuallekaan. Lähes viimeisillä voimilla onnistuin sulkemaan silmäni, jotta pystyisin edes jotenkin hallitsemaan surun ja uupu-

muksen aiheuttamaa huimausta samalla kun tunsin, kuinka silmäripsistä ja poskilta, kainaloista, kaulalta ja käsivarsilta noruva kitkerä hiki sai paidanselkämöyksen liimautumaan auton istuimen keinoahkaverhoiluun muodostaen vähitellen kuuman vanan, joka ryöppysi kuin vesiputous sääriäni pitkin suoraan kenkiin. Mietin, olisivatko pahanhajuinen hikoilu ja äärimmäinen uupumus alkumerkkejä kehoni etenevästä rapistumisesta tai infarktista, joka tuhoaisi minut hetkessä. Kumpikin vaihtoehto tuntui varsin todennäköiseltä, jopa toivottavalta, mutta samalla epäoikeudenmukaiselta: enhän voinut pakottaa ystäviäni kestämään kaksia hautajaisia kolmessa päivässä.

– Voitko huonosti, Iván?

Ikkunasta kurkistavan Dany'n kysymys sai minut hätkähtämään.

– Perhana, sinähän kylvet hiessä...

– Haluan pois täältä... Mutta miten pirussa...

– Joo joo, lähdetään ihan kohta, älä hermoile. Käyn vain heittäessä pari pesoa haudankaivajille, hän sanoi.

Ystäväni sanat palauttivat minut todellisuuteen ja elämään, joka tuntui silti edelleen omituiselta, saavuttamattoman kaukaiselta.

Panin taas silmät kiinni ja istuin paikallani hikoillen, kunnes auto lähti liikkeelle. Vasta kun ikkunoista virtaava ulkoilma alkoi vähitellen virvoittaa, uskalsin raottaa ripsiäni. Niin kauan kuin ajoimme kirkkomaan laitaa, saatoin erottaa auringonpaisteen, rajuilmojen ja unohduksen rapauttamia hautakiviä ja -kappeleita, yhtä kuolleita kuin niiden asukkaat, ja silloin – en käsitä miten juuri sillä hetkellä – kummastelin taas kerran, miksi jossain kaukana istuvat tiedemiehet olivat antaneet syyskauden yhdeksännelle trooppiselle myrskylle kaikista tarjolla olevista nimistä juuri minun etunimeni.

Vaikka tähän ikään ehdittyäni olen päätenyt siihen (tai oikeastaan se on taottu päähäni hyvinkin kovakouraisesti) että ei kannata uskoa kohtaloon, näytti liiankin enteelliseltä, että säätieteilijät olivat päättäneet antaa myrskylle jo kuukausia ennen sen puhkeamista nimeksi Ivan – siitä yksinkertaisesta syystä, että se on miehennimi jota yhdellekään myrskylle ei ole aiemmin annettu, ja »i» sattuu olemaan aakkosten yhdeksäs kirjain. Tulevan Ivanin alkio näytti keränneen uhkaavia pilvimuodostelmia Kap Verden ympärille, mutta vasta pari päivää myöhemmin, kun myrsky olisi saanut

kasteensa ja kasvanut täysiveriseksi hurrikaaniksi, se kurkistaisi Karibian saarille ja valitsisi silmätikukseen, tuhoavan raivonsa keskipisteeksi, juuri meidät. Varmaan nyt ymmärrätte, miksi minusta on syytä arvella, että vain kieroutunut kohtalo oli voinut järjestää asiat niin, että yhdelle historian rajuimmista hirmumyrskyistä annetaan juuri minun nimeni, samaan aikaan kun omaa elämäni lähestyy toisenlainen hurrikaani.

Vaikka olimme Anan kanssa tienneet ehkä liiankin pitkään, että hänen loppunsa oli lähestymässä ja joutuneet vuosikaudet raahaamaan mukana hänen sairauttaan, olimme tavallaan myös tottuneet elämään sen kanssa. Mutta tieto siitä, että Anan luukato (jonka alkusyynä lienee ollut 1990-luvun lamavuosien vitamiinipuutos ja sen aiheuttama hermovaurio) oli kehittynyt luusyöväksi, pakotti meidät valmistautumaan edessä olevaan loppuratkaisuun, ja lisäksi minut päättelemään, että vain äärimmäisen kiero kohtalo oli voinut päättää vaimoni tuhoutuvan siihen sairauteen.

Alkuvuodesta Anan tila oli heikennyt kaiken aikaa, ja kolme kuukautta lopullisen diagnoosin varmistumisesta, heinäkuun puolivälissä, käynnistyi hänen viimeinen kamppailunsa. Vaikka Anan sisar Gisela tuli usein avuksi, minun oli käytännössä luovuttava päivätyöstä, jotta voisin pysyä vaimoni tukena. Siitä, että niistä kuukausista ylipäänsä selvittiin, sain kiittää avuliaita ystäviäni kuten Danya ja Anselmoa – sekä tietenkin Frankia, joka oli lääkäri. He pistäytyivät usein Lawtonin kämpässämme tuomassa osan ruokavaroista, joita olivat ihmekonsteilla onnistuneet hankkimaan huolimatta surkean satovuoden aiheuttamasta pulasta ja säännöstelystä. Useasti Dany tarjoutui myös auttamaan Anan hoidossa, mutta minä kieltäydyin aina koska tiesin, että tuska ja kurjuus ovat harvoja asioita, jotka toisen kanssa jaettaessa vain pahenevat.

Tunnelma kurjan asunotomme lohkeilleitten seinien sisällä oli äärimmäisen masentava, kuten kuvitella saattaa, ja pahinta oli seurata, miten valtavin ponnistuksin Anan rapistunut keho yritti pitää kiinni elämästä, jopa vastoin potilaan tahtoa.

Syyskuun alkupäivinä, kun hurrikaani Ivan oli vihdoin ylittänyt Atlantin, koonnut kaikki voimansa ja iskenyt Grenadan saarelle, Anan mieli vaikutti kirkastuvan, ja kivutkin lievenivät yllättäen. Olimme Anan toivomuksesta torjuneet siirtymisen sairaalahoitoon. Naapurissa asuva sairaanhoitaja sekä ystävämme Frank olivat huolehtineet tiputuksen ja

morfiinin annostuksesta niin, että Ana pysyi levottomassa puolihorteessa. Nähtyään Anan tilan äkillisen muutoksen Frank kertoi, että loppu oli lähellä ja kehotti jättämään tiputuksen sekä lopettamaan lääkityksen, ellei Ana aivan erityisesti valittaisi kipuja. Kaikki vain siksi, että hän saisi elää pari viimeistä päiväänsä täysissä järjissä. Äkkiä tuntui siltä kuin Ana olisi palannut normaaliin arkeen, ja vaikka hänen kehossaan oli lukuisia murtumia, hän tarkkaili ympäröivää maailmaa kiinnostuneena, silmät apposen avoinna. Koska sekä radio että televisio olivat auki, hän seurasi luonnottoman tarkkaan, miten murskaavalla voimalla hirmumyrsky tunkeutui Grenadan saarelle aiheuttaen yli kaksikymmentä kuolonuhria. Niiden päivien aikana Ana selosti usein seikkaperäisesti, millainen oli tuo mittaus historian rajuimpiin kuuluva hurrikaani. Hän syytti sen aiheuttajaksi ilmastonmuutosta, luonnossa tapahtuvaa mutaatiota, joka veisi ihmiskunnan turmioon, ellei sitä ajoissa hillittäisi. Entistä murheellisemmaksi minut teki se, että kuoleman porteillakin vaimoni ajatteli muiden tulevaisuutta.

Samalla kun myrsky lähestyi Jamaikaa, ja merkit viittasivat siihen että sen aikomuksena oli seuraavaksi tunkeutua Kuuban itäosaan, Anan mieli yltyi meteorologiseen kiihtymistilaan, jota kesti kunnes uupumus tainnutti hänet pariaksi tunniksi uneen. Kaikki hänen toiveensa ja odotuksensa kohdistuivat nyt hirmumyrsky Ivaniin, sen etenemisreittiin ja tietoihin sen aiheuttamista kuolonuhreista: yksi Trinidadissa, viisi Venezuelassa, yksi Kolumbiassa, viisi Dominikaanisessa tasavallassa, viisitoista Jamaikalla. Hän ynnäsi uhrilukuja sairauden runtelemilla sormillaan ja ennen kaikkea uumoili, paljonko tuhoa aiheutuisi, mikäli hurrikaani tunkeutuisi Kuubaan käyttäen maihinnousupaikkana yhtä asiantuntijoiden mahdollisina pitämistä kohdista rannikolla. Ana seurasi kosmista vuoropuhelua, kun symbioottisesti yhteen kietoutuneet osapuolet valmistautuivat parin päivän kuluessa koittavaan huippuhetkeen, jona ne raatelisivat toisensa hengiltä, ja mietin olisivatko sairaus ja vahvat lääkkeet sekoittaneet Anan pään. Mutta ajattelin myös, että ellei hurrikaani pian heikkenisi ja Ana rauhoittuisi, hulluksi tulisin minä.

Kriittisin hetki Analle ja tietysti jokaiselle saaremmen asukkaalle koitti, kun Ivan ja sen lähes seitsemänkymmentä metriä sekunnissa etenevät tuulet lähestyivät Kuuban eteläisiä merialueita. Hirmumyrsky vyörymistään piittaamatta eteenpäin ja tuntui samalla etsivän ihan ilkeyttään

rannikolta aluetta, jonka kohdalla se kääntyisi pohjoiseen, katkaisisi saaren ja jättäisi matkan varrelle suunnattomia rojuröykkiöitä, raunioita ja kuolemaa. Ana seurasi tapahtumien kulkua henkeä pidätellen, kaikki aistit suunnattuina radioon ja naapurin lainaamaan väritelevisioon. Raamattu toisen ja Truco toisen kätensä ulottuvilla Ana itki, nauroi, rukoili ja kirosi sellaisella voimalla, jota hänessä ei pitänyt enää olla. Kaksi vuorokautta hän seurasi Ivanin etenemistä herkeämättä, aivan kuin juuri hänen ajatuksiaan ja rukouksiaan olisi tarvittu, jotta hirmumyrsky pysyisi mahdollisimman etäällä saarestamme, jatkaisi suoraan kohti länttä eikä kääntyisi pohjoiseen tekemään tuhotöitään, vaikka historiallinen, säätieteellinen ja planetaarinen logiikka viittasikin juuri siihen suuntaan.

Syyskuun 13. päivän vastaisena yönä satelliitit, säätutkat ja meteorologit ennustivat yksimielisesti, että Ivan kääntäisi kurssinsa pohjoiseen ja saisi pian seurata voitonriemuisena, kuinka sen puuskat takoisivat Havannaa kuin entisaikain muurinsärkijät ja kuinka jättimäiset hyökyaallot ja rajut sadekuurot viimeistelisivät kaupungin tuhon. Silloin Ana pyysi minua ottamaan seinältä puisen ristin, jonka olin kaksikymmentäseitsemän vuotta aikaisemmin löytänyt rannalta, haaksirikkoisten ristin, ja laskemaan sen vuoteen jalkopäähän. Sitten hän pyysi kuumaa kaakaota ja pari voideltua paahtoleipää. Jos juuri nyt tapahtuisi se minkä kaikki tiesivät tapahtuvan, tämä olisi hänen viimeinen ehtoollisensa, sillä asuntomme hatara katto ei kestäisi hurrikaanin raivoa, ja sanomattakin oli selvää, ettei Ana halunnut lähteä muualle. Juotuaan kaakaon ja puraistuaan paahtoleivän syrjää hän pyysi minua siirtämään haaksirikkoisten ristin hänen vierelleen ja alkoi rukoilla kohdistuen katseensa tiiviisti kattoon ja sitä kannatteleviin paruihin. Ehkäpä hän rakensi mielessään kuvia kaupunkiamme uhkaavasta Ilmestyskirjan tuhosta.

Syyskuun 14. päivän aamuna säätieteilijät kertoivat ihmeestä: Ivan oli lopultakin kääntynyt kohti pohjoista, mutta niin kauas länteen päin oletetusta rantautumispaikasta, että se onnistui vain raapaisemaan saaren länsikärkeä aiheuttamatta merkittävää vahinkoa. Hurrikaani oli ilmeisesti lopultakin alkanut heltyä nähdessään, miten paljon onnettomuutta päällemme oli kasaantunut, ja päättänyt jättää meidät rauhaan: olisihan sallimuksen isku muutoin ollut kerta kaikkiaan kohtuuton. Ana tietenkin riemuitsi tapahtumasta, jota piti henkilökohtaisena voittonaan, mutta

hän oli niin väsynyt rukoilemaan, ja hänen vatsansa ravinnonpuutteesta niin hiutunut, että heti kosmisesta oikusta kuultuaan hän nukahti, ja tavanomaisen tiukka ilme hänen huulillaan oli vaihtunut hymyntapaiseen. Anan hengitys oli jo päiväkaudet ollut huohottavaa, mutta nyt se oli rauhallista, ja hänen sormiensa liike niiden silittäessä Trucon turkkia oli seuraavan kahden päivän ajan ainoa merkki siitä, että hän oli vielä hengissä.

Syyskuun 16. päivän illansuussa, kun hurrikaani oli Yhdysvaltain maaperälle saavuttuaan heikentynyt trooppiseksi myrskyksi, Anan sormet lakkasivat hyväilemästä Trucoa, ja pari minuuttia myöhemmin pysähtyi myös hänen hengityksensä. Vihdoinkin Ana pääsi rauhaan ja – haluan uskoa – myös ikuiseen lepoon.

Aikanaan varmaan ymmärrätte, miksi kohta eteenne tuleva tarina – joka ei ole, mutta kuitenkin samalla on elämäntarinani – alkoi sillä tavalla kuin alkoi. Ja vaikka ette vielä edes tiedä kuka minä olen, ettekä voi aavistaa mitä aion teille kertoa, olette kenties ymmärtäneet kuinka tärkeä ihminen Ana oli minulle. Niin tärkeä, että paljolti hänen takiaan tämä tarina on olemassa, siis mustana valkoisella.

Ana tuli elämäni yhtenä lukuisista hetkistä joina olin ollut kuilun reunalla. Aikanaan niin voittoisa Neuvostoliitto veti viimeisiään, ja sen kuolinkamppailusta sinkoutui maahamme lukuisia kriisejä, jotka lopulta yhdeksänkymmenluvulla ajoivat Kuuban tuhon partaalle. Kuten arvata saattaa, yksi maanlaajuisen luhistumisen ensimmäisiä seurauksia oli paperin, painoväriin ja sähköön puute. Niinpä jouduttiin myös lakkauttamaan eläinlääketieteellinen aikakauslehti, jonka toimituksessa olin ansainnut iät ja ajat elantoni oikolukijana. Kymmenien työtovereitteni lailla, kone-latojista toimituspäällikköön, minutkin lähetettiin määräämättömäksi ajaksi käsityöverstaaseen punomaan makrameenyörejä ja valmistamaan lakatuista siemenistä koristeita, joita kukaan ei kehdannut tai ehkä halunnutkaan ostaa. Puuhailtuani uudessa työpaikassa kolme päivää hyödyttömänä, kehtaamatta edes pyytää lopputiliä, pakenin kiukun ja turhaannuksen täyttämästä ampieispesästä ja onnistuin saamaan uuden työpaikan. Siinä minua auttoivat tutut eläinlääkärit, joiden tekstejä olin vuosikaudet oikolukenuk, korjaillut ja jopa kirjoittanut uusiksi. Pääsin nimittäin yleis-

mieheksi Havannan yliopiston Eläinlääketieteen laitoksen rutiköyhälle pieneläinlääkintälinikalle.

Olen niin äärimmäisen epäluuloinen että pohdin välillä, miksi juuri nyt, kun ihmiskunta oli vasta vähitellen alkanut ymmärtää 1900-luvun historiaa, oli tehty niin monia maailmanlaajuisia, kansallisia ja henkilökohtaisia ratkaisuja – puhuttiin jopa »historian lopusta» – joiden ainoana päämääränä näyttää olleen, että juuri minä satuin olemaan työvuorossa eräänä sateisena iltana, kun klinikalle saapui vettä valuva ja epätoivoinen nuori nainen kantaen sylissään takkaturkkista villakoiraa ja rukoili minua pelastamaan sen hengen, koska sillä oli paha suolitukos. Koska kello oli yli neljä, eläinlääkärit olivat jo livistäneet paikalta, ja jouduin kertomaan (kun katselin kuinka sekä nainen että koira hytisivät vilusta, sanani olivat vähällä salpautua), että siinä paikassa ja juuri sillä hetkellä mitään ei ollut tehtävissä. Nainen purskahti itkuun ja sanoi, että hän menettäisi nyt varmaan lemmikkinsä, koska kaksi eläinlääkärää, jotka olivat jo koiraa tutkineet, olivat kertoneet ettei heillä ollut nukutusaineita, ja koska kaupungin bussiliikenne ei toiminut, naisen oli täytynt kävellä tänne rankkasateessa Havannan vanhastakaupungista asti; Jumalan rakkauden tähden, minun olisi nyt pakko tehdä jotakin. Jotakin? Vieläkin ihmettelen, kuinka uskalasin – vai halusinko nimenomaan uskaltaa – tehdä sen minkä tein. Alkajaisiksi kerroin, etten ole eläinlääkäri ja vaadin allekirjoituksen paperiin, jossa minut vapautettiin kaikesta vastuusta. Niinpä Tatosta tuli ensimmäinen leikkauspotilaani. Jos naisen toistuvasti apuun rukoilema Jumala on joskus päättänyt suojella eläintä, se tapahtui juuri sinä iltana, sillä leikkaus, jollaisista olin kyllä paljon lukenut ja nähnyt sellaisia tehtävänkkin, onnistui täydellisesti.

Näkökulmasta riippuen Ana oli joko ihminen jota sillä hetkellä eniten tarvitsin, tai henkilö joka soveltui elämäntilanteeseeni mahdollisimman huonosti. Hän oli minua viisitoista vuotta nuorempi, raha-asioissa varsin huoleton, kokkina avuton ja raaka-aineita haaskaava, mutta rakasti koiria yli kaiken. Analla oli erikoinen todellisuudentaju, joka sai hänet loikkaamaan mitä hurjimmista päähänpistoista mitä järkevempiin ja pitävempiin päätöksiin. Suhteemme alusta alkaen Ana sai minut tuntemaan, että olin vuosikaudet etsinyt juuri häntä. Siksi minua ei lainkaan ihmetyttänyt, kun pari viikkoa kestäneen, seksuaalisesti hyvin tyydyttävän seuruste-

lun päätteeksi – joka alkoi heti leikkausiltana, kun tulin Anan ja hänen tyttöystävänsä kimppakämppään laittamaan Tatolle tiputuksen – tyttö keräsi kampeensa kahteen reppuun ja muutti Lawtonissa sijaitsevaan kosteaan ja hataraseinäiseen asuntooni, mukanaan vain loppuun käytetty elintarvikkeiden ostokortti, laatikollinen kirjoja ja villakoira Tato.

Vaikka nälkä, sähkökatkot, palkkojen leikkaukset ja julkisen liikenteen lamaanuminen olivat alituisena riesanamme – muista riesoista puhumatakaan – elimme Anan kanssa hurmion aikaa. Kumpikin oli ennestään laiha, ja työpaikoiltamme ostetuilla kiinalaisilla polkupyöriillä taitetut pitkät taipaleet muuttivat meidät eeterisiksi uuden ajan mutantteiksi, mutta jaksomme kaikesta huolimatta käyttää voimiemme rippeet rakasteluun ja tuntikausien keskusteluihin, joiden jälkeen ryhdyimme hullun lailla lukemaan, Ana runoutta ja minä pitkästä aikaa romaaneja. Ne vuodet kuluivat jotenkin epätodellisina tässä pimeässä ja jähmeäliikkeisessä maassa, jossa oli aina kuuma ja joka mureni päivä päivältä välttyen vain nipin napin muuttumasta primitiiviseksi luolayhdyskunnaksi. Mutta kauheinkaan puute ja kurjuus eivät tukahduttaneet riemua, jota Ana ja minä tunsimme siitä, että saimme elää yhdessä, kiinni toisissamme kuin haaksirikkoiset, jotka ovat päättäneet pelastua tai menehtyä käsi kädessä.

Lukuun ottamatta nälkää ja muita aineellisia puutteita – joita pidimme ulkopuolisina ja siis väistämättöminä – ainoat sydäntä särkevät ja henkilökohtaiset murheemme liittyivät Analla todettuun hermovaurioon ja Taton menehtymiseen kuusitoistavuotiaana. Vaimoni kaipasi villakoiraansa niin paljon, että yritin pari viikkoa myöhemmin huojentaa hänen suruaan ottamalla kadulta kapisen kulkukoiran, jota Ana alkoi heti kutsua Trucoksi, koska se nokkela tempua tarkoittavan nimensä mukaisesti osasi aina hakeutua jonnekin piiloon. Ana alkoi hoitaa Trucoa ja ravita sitä ruoka-kaapista pihistämillään suupalloilla, vaikka pysyimme itsekkin vain vaivoin hengissä sillä mitä meillä oli.

Ana ja minä olimme saavuttaneet niin symbioottisen vaiheen, että eräänä sähköttömänä yönä, kun olimme saaneet nälkämme uinahtamaan, mutta itse valvoimme huolista ja kuumuudesta kärsien (miten on mahdollista, että sama kirottu kuumuus piinasi yötä päivää, eikä kuutamokaan valaissut kuten ennen), aloin kuin pakottavasta tarpeesta selostaa hänelle neljätoista vuotta aiemmin sattuneita kohtaamisiani erään henkilön kanssa, jota olin

ensi tapaamisesta lähtien kutsunut vain nimellä »Mies joka rakasti koiria». Ennen tuota yötä, jolloin ryhdyin suoraa päätä kertomaan tarinaa Analle, en ollut paljastanut kenellekään tietoja joita olin saanut keskusteluissa miehen kanssa, saati että olisin paljastanut kuinka monesti olin vuosien varrella hautonut, lykännyt, tukahduttanut ja välillä kokonaan unohtanut aikeeni kirjoittaa asioista, joista mies oli minulle kertonut. Halusin että Ana saa käsityksen siitä, kuinka syvästi minuun olivat vaikuttaneet kohtaamiset tuon henkilön kanssa sekä kaikki vihan, petoksen ja kuoleman täyttämät vastenmieliset tapahtumat, jotka hän oli minulle paljastanut. Siksi annoin Anan lukea katkelmia muistiinpanoista, joita olin vuosia aikaisemmin raapustanut silloisen tietämättömyyteni turvin ja melkein tahtomatani. Heti paperit luettuaan Ana alkoi tuijottaa minua mustilla silmillään, jotka olivat aina vaikuttaneet minusta eloisammilta kuin koko hänen muu olemuksensa ja joiden pistävä katse sai ihoni kananlihalle. Lopulta Ana sanoi painokkaasti, ettei hän voinut tajuta, miten kaikista ihmisistä juuri minä en ollut tehnyt kirjaa tarinasta, jonka itse Jumala oli eteeni tarjonnut. Ja kun katsoin häntä silmiin, samoihin jotka ovat nyt matojen ruokana, annoin vastauksen, jonka olin pitkään kätkenyt itseltänikin, mutta jonka nyt Analle ja vain Analle saatoin antaa:

– En kirjoittanut, koska en uskaltanut.

2

Jäätävä usva hämärsi viimeisten hökkeleiden ääriiviivat, ja saattue tunkeutui taas kerran huimaavaan, ahdistavaan valkeuteen, josta ei erottunut horisonttia tai minkäänlaista kiintopistettä. Silloin Lev Davidovitš tajusi, miksi tämän ankean maailmankolkan asukkaat ovat aikojen alusta sinnikkäästi palvoneet kiviä.

Kuuden päivän aikana, jotka karkotettavilla ja heitä saattavilla poliiseilla oli kulunut matkata Alma-Atasta seuraavalle etapille Frunzeen halki Kirgisian jäisten aromaiden, keskellä äärimmäistä valkeutta, jossa ajan ja välimatkojen taju katosivat, hän oli oivaltanut ihmisylpeyden koko turhuuden ja oman mitättömyytensä kosmoksen ikuisen mahdin rinnalla. Taivaalta lankeavat lumiryöpyt olivat nielaisseet viimeisetkin auringonsäteet ja uhkasivat raadella kaiken, mikä tohtisi haastaa niiden murskamahtia, mielipuolista syöksyä, jota mikään ihmisvoima ei kyennyt pysäyttämään. Juuri silloin pienimmänkin puun, kallionlaen, jäätyneen joen rantatörmän tai arosta esiin pilkahtavan kivenmurikan näkeminen vaikuttaa niin voimakkaasti, että siitä voi tulla palvonnan kohde: kaukaisten erämaiden alkuperäiskansat ovat nostaneet kiven kunniaan ja vakuuttavat, että sen kyky pysyä horjumatta paikoillaan ilmentää ikiaikaista tahtoa ja voimaa. Muutamaa kuukautta aikaisemmin, jo sisäiseen maanpakoon tuomittuna, Lev Davidovitš oli lukenut, kuinka tiedemies ibn Battuta – jota kauempana idässä kunnioitettiin nimellä Šams al-dīn – oli paljastanut kansalleen, että pyhän kiven suuteleminen saa aikaan elähdyttävän hyvänolon tunteen, joka houkuttelee suutelemaan kiveä yhä uudestaan elämän loppuun asti. Pyhän kiven lähettyvillä ei saanut käydä taisteluita tai teloittaa vihollisia, sillä toivon puhtautta ei saanut loukata. Opinkappaleen syvälinen viisaus näyttäytyi Lev Davidovitšille niin ilmiselvänä, että hän aprikoi, oliko vallankumouksella sittenkään oikeutta puuttua ylimuistoiseen jär-

jestykseen, joka oli omalla tavallaan täydellinen, mutta joka rationalismin ja erilaisten kulttuuristen ennakkoluulojen täyttämälle eurooppalaiselle ei voinut koskaan täysin avautua. Silti parveili näilläkin aroilla jo Moskovasta lähetettyjä poliittisia aktivisteja, jotka pyrkivät tarmokkaasti muuttamaan paimentolaiskansat kolhoosien työvoimaksi ja vapaina laiduntavat villivuohet valtion karjaksi sekä takomaan turkmeenien, kazakkien, uzbekkien ja kirgiisien päähän, että heidän ikimuistoinen tapansa palvoa aromaani kiviä ja puita ilmensi valitettavaa epämarxilaista asennetta, josta heidän täytyi luopua ja siirtyä sen sijaan edistämään ihmiskuntaa, joka kykenee tajuamaan, että kivi on lopultakin vain kivi ja että pelkästään fyysisestä kosketuksesta on kyse, kun pakkanen ja uupumus ovat viedä joltakulta viimeisetkin voimat, ja keskellä jäätävää lakeutta ihminen, jonka ainoana aseena on hänen uskonsa, löytää kivenmurikan ja vie sen huulilleen.

Viikkoa aikaisemmin Lev Davidovitš oli nähnyt, kuinka häneltä riistettiin viimeisetkin kivet, joiden avulla hän oli pystynyt sijoittamaan itsensä jotenkin maansa poliittisen kartan kaaokseen. Hän kirjoitti myöhemmin, että oli tuona aamuna herännyt vilusta hytisten ja pahan ennakkoavistuksen vallassa. Vakuuttuneena siitä, että väristyksiä ei aiheuttanut pelkästään kylmyys, hän yritti hillitä kouristuksia ja onnistui pimeässä tavoittamaan yöpöydän virkaa toimittavan hataran tuolin. Hän haparoi kunnes löysi silmälasinsa, mutta onnistui käsien vapinan vuoksi asettamaan metallisangat korvien taakse vasta toisella yrittämällä. Talvisen aamunkoiton maidonvalkeassa valossa hän erotti seinään kiinnitetyn kalenterin, jota koristi kuva leniniläisen Komsomolin tiukkailmeisistä nuorukaisista, samanlaisista kuin ne, jotka olivat muutama päivä sitten lähettäneet hänelle käskyn siirtyä Moskovasta tänne ilman että kävi ilmi, kuka kutsun oli lähettänyt, sillä kirjekuori ja lähettäjän mahdollinen saate olivat kadonneet, kuten koko Lev Davidovitšin viimeaikainen kirjeenvaihto. Vasta edessä näkyvä ankea seinä ja siihen ripustetun kalenterin konkreettiset numerot palauttivat hänet todellisuuteen ja saivat ymmärtämään, että herätessä tuntunut levottomuus oli johtunut pelosta ja siitä, että hän oli menettänyt ajan ja paikan tajun. Siksi hän tunsu suurta helpotusta tajutessaan, että elettiin tammikuun 20. päivää vuonna 1929, että hän oli narisevalla vuoteella Alma-Atassa ja että vierellä nukkui hänen puolisonsa Natalia Sedova.

Lopulta hän nousi yrittäen estää sänkyä heilumasta. Hän tunsi heti polvellaan Mayan kuonon kosketuksen; koira toivotti hyvää huomenta, ja hän rapsutti sen korvia, jotka välittivät elvyttävää todellisuuden tuntua. Pitkä nahkatakki yllään ja huivi kaulassaan hän kävi tyhjentämässä rakkonsa virtsaränniin ja siirtyi sitten huoneeseen, joka teki keittiön ja ruokasalin virkaa. Sinne oli sytytetty kaksi kaasulamppua ja sitä oli alettu lämmittää virittämällä tuli kamiinaan, jonka päällä samovaarissa odotti hänen vanginvartijansa keittämä tee. Lev Davidovitš oli aina suosinut aamujuomana kahvia, mutta tyytyi nyt siihen mitä Alma-Atan kurjat byrokraatit ja häntä vartioivat salaisen poliisin agentit alentuivat antamaan. Hän istui pöytään hyvin lähelle kamiinaa ja siemaisi pari kertaa posliinikupista väkevää ja hänen makuunsa liian vihreätä teetä samalla kun silitti Mayan päätä osamatta vielä kuvitella, että pian hänen elämänsä ja jopa kuolemansa eivät olisi enää hänen omissa käsissään.

Oli tasan vuosi siitä kun hänet oli karkotettu Keski-Aasian äärikolkassa sijaitsevaan Alma-Araan, lähemmäs Kiinan vastaista rajaa kuin ainuttaakaan Venäjän rautatieasemaa. Oikeastaan siitä hetkestä lähtien kun Lev Davidovitš, hänen vaimonsa ja heidän poikansa Ljova olivat nousseet lumisesta kuorma-autosta, jonka lavalla heidät oli kuljetettu tietoisien ankeaksi valittuun karkotuspaikkaan, hän oli alkanut odottaa kuolemaa. Hän oli varma, että jos he ihmeen kaupalla selviäisivät hengissä malariasta tai punataudista, ennemmin tai myöhemmin kävisi käsky tuhota heidät. »Jos se kuolee niin kaukana, ihmiset saavat tiedon vasta kun mies jo makaa haudassa», hänen vihollisensa varmaan ajattelivat. Mutta ennen kuin kävi kuten he olivat pelänneet, vastustajat olivat päättäneet pelata aikaa, ryhtyneet siivoamaan häntä pois historiasta ja ihmisten muistista, jotka nekin olivat siirtyneet puolueen omaisuudeksi. Juuri kun hänen koottujen teostensa 21. osa oli valmistunut, työ keskeytettiin, ja samalla toteutettiin laaja operaatio jo julkaistujen teosten keräämiseksi pois kirjakaupoista ja kirjastoista. Samaan aikaan hänen henkilöään alettiin ensin mustata ja sitten vähätellä, hänen nimeään ja jopa valokuviaan poistaa historioteokista, kunnianosoituksista ja lehtiartikkeleista, kunnes tuntui siltä kuin hänen henkilönsä olisi muuttunut pelkäksi nollaksi ja kadonnut muistin mustaan aukkoon. Siksi Lev Davidovitšin mielestä syy siihen, että hän oli edes tähän asti saanut pitää henkensä, oli pelko järjestyksestä jonka hänen

tuhoamisensa voisi aiheuttaa, sikäli kuin mikään kykeni enää järkyttämään ihmisiä tässä maassa, jonka ilmapiiri oli vääristynyt peloista, iskulauseista ja valheista. Mutta vuoden kestänyt pakollinen vaikeneminen, jonka aikana hän oli joutunut ottamaan vastaan yhä uusia iskuja yön alle voimatta mitenkään vastata niihin, sekä sen havaitseminen, että hänen johtamansa opposition rippeetkin olivat hajoamassa, saivat Lev Davidovitšin vakuuttamaan siitä, että hänen poistamisensa näyttämöltä olisi edellytys suuren proletaarisen vallankumouksen irvokkaalle luisumiselle kohti hirmuvaltaa.

Vaikka Lev Davidovitš oli ehtinyt kokea kamalia aikoja tsaarin vankiloissa tai vaeltaessaan rahattomana ja toivottomana ristiin rastiin Eurooppaa, ei ollut epäilystäkään, etteikö juuri vuosi 1928 ollut hänen elämänsä hirmuisin. Mutta kaikissa epätoivoisilta tuntuneissa tilanteissa häntä oli elähdyttänyt vakaumus, että yksikään uhraus ei ollut tarpeeton, koska ylimpänä oli vallankumouksen etu. Miksi hänen oli jatkettava taistelua, vaikka vallankumous oli voittanut jo kymmenen vuotta sitten? Vastaus näyttäytyi päivä päivältä selkeämpänä: jotta vallankumous pelastuisi taantumukselliselta vääristymältä, joka teki kaikkensa tuhotakseen ihmiskunnan parhaat ihanteet. Mutta millä tavoin hän muka voisi taistella? Se olikin suurin kysymys; mahdolliset vastaukset velloivat hänen päässään sekavana vyyhtenä, ja niiden ristiriitaisuus oli vähällä tukahduttaa syrjäytetyn kommunistin käymän erikoisen taistelun toisia, vallankumouksen itselleen kaapanneita kommunisteja vastaan.

Sensuroitujen ja jopa täysin vääristeltyjen tietojen varassa hän oli seurannut alhaisen ideologisen horjutuskampanjan käynnistämistä ja vielä äskettäin vakiintuneina pidettyjen poliittisten periaatteiden kyseenalaistamista. Stalin ja hänen seuraajansa olivat ottaneet kierolla tavalla omikseen Lev Davidovitšin itse julki tuomia lauseita ja ajatuksia sekä toteuttaneet juuri sellaisia ohjelmia, joiden esittämisen tähden häntä oli vainottu ja lopulta erotettu puolueesta.

Hänen näitä pohtiessaan talon ovi aukesi puiset pielet rutisten, ja sisään astui sotamies Dreitser tuoden mukanaan pakkasen puuskahdukseen. GPU:n vartioryhmän uudella päälliköllä oli tapana tehdä tietäväksi hallussaan olevat vallan muruset astumalla koputtamatta ulko-ovelle, josta salpa oli tarpeettomana poistettu. Päässään piippolakki ja yllään pitkä nahkatakki poliisi alkoi heti ravistella päältään lunta uskaltamatta luoda

katsetta vankiin, sillä hän tiesi tuovansa käskyn, jonka vain yksi ihminen koko Neuvostoliiton alueella oli pystynyt antamaan ja kykenisi myös huolehtimaan siitä että se pannaan täytäntöön.

Kolme viikkoa aikaisemmin sotamies Dreitser oli tuonut Kremlistä tuliaisinaan uusia rajoituksia sekä viimeisen uhkavaatimuksen: mikäli Trotski ei luopuisi kampanjastaan vasemmisto-opposition organisoimiseksi karkotettujen siirtokunnissa, hänet eristettäisiin kokonaan poliittisesta elämästä. Mistä ihmeen kampanjasta? Hän ei ollut kuukausiin voinut lähettää eikä vastaanottaa kirjeitä. Ja millä uudella eristyksellä he saattoivat uhata, paitsi kuoleamalla? Korostaakseen valvonnan tiukkuutta agentti oli kieltänyt Lev Davidovitšia ja hänen poikaansa Lev Sedovia käymästä enää metsällä, vaikka tiesi hyvin, ettei seudulla ollut minkäänlaista riistaa. Tahtonsa ja valtansa osoituksena agentti oli silti takavarikoinut heiltä haulikot ja patruunat.

Kun Dreitser oli saanut ravisteltua lumet manttelistaan, hän astui samo-varin luo ja valutti itselleen teetä. Tuulen vinkunasta Lev Davidovitš oli päättellyt, että ulkona oli yli kolmenkymmenen asteen pakkanen; siellä hallitsi rannattomien lumikenttien kirottu yksinvalta, jota vain sieltä täältä armeliaina pilkistävät kivet pystyivät uhmaamaan. Juotuaan ensimmäisen siemauksen teestään Dreitser ryhtyi vihdoin puhumaan ja lausui siperialaisella korostuksella, että hänellä oli Moskovasta saapunut kirje. Lev Davidovitšin ei ollut vaikea arvata, että postisensuurin läpäissyt kirje saattoi tuoda vain huonoja uutisia, minkä vahvisti se, että Dreitser oli ensi kertaa puhutellut häntä vain Trotskiksi jättäen pois tittelin toveri, ainoan joka Lev Davidovitšille oli jäänyt sen jälkeen kun nousukas Josif Vissarionovitš Stalin oli katkerien riitojen päätteeksi sysännyt hänet neuvostovallan huipulta yksinäiseen karkotuspaikkaan.

Siitä lähtien kun Lev Davidovitš oli heinäkuussa saanut tiedon Ninyttärensä menehtymisestä keuhkotuberkuloosiin hän oli pelännyt että perheelle aiheutuisi muutakin, luonnonvoimien tai – mitä hän eniten pelkäsi – vihan aiheuttamaa tuhoa. Zina, tytär ensimmäisestä avioliitosta, oli sairastunut hermotautiin ja hänen miehensä Platon Volkov tuomittu monien muiden oppositioainesten tavoin työleiriin napapiiriin perukoille. Onneksi Lev Davidovitšin poika Ljova oli heidän mukanaan, ja nuori Serjoža, perheen *homo apoliticus*, oli pysytellyt puoluetisteluiden ulkopuolella.

Silloin kuului Natalia Sedovan ääni tämän toivottaessa hyvää huomenta ja kirotesa kylmyyttä. Lev Davidovitš seurasi, kuinka vaimo astui huoneeseen ja sai Maya-koiralta riemuisan vastaanoton. Hänen sydäntä kouristi: pystyisikö hän ikinä kertomaan vaimolleen, että rakkaalle Serjožalle olisi sattunut jotain vakavaa. Nataša oli istahtanut tuoliin teekuppi kädessään. Lev Davidovitš tarkasteli puolisoaan: tämä oli edelleen kaunis nainen, niin hän ajatteli nyt ja kirjoitti myöhemmin. Sitten hän ilmoitti, että Moskovaasta oli saapunut kirje, jolloin vaimonkin ilme muuttui pelokkaaksi.

Dreitser oli jättänyt oman kuppinsa kamiinan päälle. Hän kaivoi esiin askin sietämättömiä turkmeenisavukkeita ja nahkatakkinsa povitaskusta keltaisen kirjekuoren. Hetken näytti kuin hän aikoisi avata kirjeen, mutta hän laski sen pöydälle. Lev Davidovitš yritti peittää sisuksiaan kaiheartavan ahdistuksen, kohdisti katseensa Nataliaan ja sen jälkeen pöydällä lojuvaan kirjekuoreen, jonka päällä oli hänen nimensä mutta ei postimerkkiä. Hän viskasi kylmän teen nurkkaan ja ojensi kupin Dreitserille, joka katsoi parhaaksi ottaa sen vastaan ja laskea siihen samovaarista uutta teetä. Vaikka Lev Davidovitš halusi aina esiintyä teatraalisesti, hän tajusi tuhlaavansa näyttelijänlahjojaan esiintymällä näin vähälukuiselle yleisölle eikä jäänyt odottamaan teetarjoilua, vaan avasi kirjekuoren. Sen sisällä oli GPU:n kirjelomakkeelle koneella kirjoitettu liuska, jossa ei ollut päivämäärää. Saatuaan lasit nenälleen hän luki kirjeen hyvin nopeasti, mutta pysyi pitkään vaihi, tällä kertaa ilman teatraalisia eleitä: viestin järkyttävä sisältö oli jättänyt hänet sanattomaksi. Kansalainen Lev Davidovitš Trotskin tuli poistua maasta kahdenkymmenenneljän tunnin kuluessa. Karkotusmääräys, jossa tulevasta olinpaikasta ei ollut mitään mainintaa, perustui vastikään säädettyyn pykälään 58-10, jota voitiin soveltaa melkein mihin tahansa. Tässä tapauksessa perusteeksi ilmoitettiin »neuvostoille vihamielisen maanalaisen puolueen perustaminen ja vastavallankumouksellisten kampanjoiden käynnistäminen sen nimissä...» Lev Davidovitš pysyi vaihi ja ojensi paperin vaimolleen.

Natalia Sedova oli laskenut kädet pöydän karkealle puupinnalle ja katseli nyt miestänsä musertuneena lukemastaan päätöksestä, jossa heitä ei tuomittukaan vilustumaan kuoliaaksi jossain kotimaan kaukaisessa kolkassa, vaan lähtemään maanpakoon; koko käsite näyttäytyi toistaiseksi pelkkänä mustana pilvenä. Kaksikymmentäkolme yhdessä vietettyä vuotta,